

А. О. Дробязко

кандидат економічних наук, провідний науковий співробітник відділу координації бюджетно-податкової та грошово-кредитної політики НДФІ ДННУ “Академія фінансового управління”, Київ, Україна, adrobbyazko@ukr.net

О. О. Любіч

доктор економічних наук, професор, заслужений економіст України, завідувач відділу координації бюджетно-податкової та грошово-кредитної політики НДФІ ДННУ “Академія фінансового управління”, Київ, Україна, alyubich@ukr.net

А. О. Свистун

начальник відділу з питань участі держави у капіталізації банків Департаменту фінансової політики Міністерства фінансів України, Київ, Україна

**АНАЛІЗ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ
В ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ 2017 РОКУ**

Анотація. Після націоналізації наприкінці 2016 р. найбільшої приватної кредитно-фінансової установи “Приватбанк” частка державних банків у їх системі в Україні за основними показниками перевищила 50 %. У статті розглянуто поступ банківського бізнесу в першому півріччі 2017 р., проведено порівняння динаміки розвитку банків із державним капіталом та банків, що входять до російської й західних материнських структур. Особливу увагу приділено контрольній групі з приватним українським капіталом. Проаналізовано тенденції на банківському ринку України, включаючи динаміку процентних ставок за основними показниками активів і пасивів, та відзначено зміни в бік поліпшення ситуації в галузі. Показано, що драйверами розвитку цього ринку є банки з участю держави в капіталі. Наведено пропозиції з удосконалення законодавчої бази ведення банківського бізнесу.

Ключові слова: банки з участю держави в капіталі, банки з російським капіталом, банки із західним капіталом, моніторинг діяльності банків.

Рис. 11. Табл. 4. Літ. 16.

Anatoliy Drobyazko

Ph. D. (Economics), SESE “The Academy of Financial Management”, Kyiv, Ukraine, adrobbyazko@ukr.net

Alexander Lyubich

Dr. Sc. (Economics), Professor, Honored Economist of Ukraine, SESE “The Academy of Financial Management”, Kyiv, Ukraine, alyubich@ukr.net

Andriy Svistun

The Ministry of Finance of Ukraine, Kyiv, Ukraine

**ANALYSIS OF BANKING BUSINESS DEVELOPMENT
IN UKRAINE IN THE FIRST HALF OF 2017**

Abstract. After the nationalization of the largest private bank Privatbank at the end of 2016, the Government of Ukraine, which have more than 50% of the banking market under its direct control, is in a position to conduct a balanced, consistent policy aimed at developing the banking sector of the economy. At the same time, the growing volumes of negatively classified assets, which are shown in the balance sheets of leading state banks in recent times, point to the need to improve the quality of their corporate governance. A deep financial, economic and

© Дробязко А. О., Любіч О. О., Свистун А. О., 2017

monetary crisis, which aggravated in 2014-2016, raises the question of using new instruments for the institutional development of the financial, banking and monetary system that would be able to transform the negative phenomena in the functioning of money, financial and credit markets. The article focuses on the development of banking business (1st half of 2017), comparing the dynamics of development of banks with state capital with banks having parent structures in the Russian and western financial world. The article provides analytical statistical material on trends in the deposit market and loans to legal and natural persons. Special attention is paid to the work of a control group with Ukrainian private-owned capital. The paper analyzes the trends in the banking market of Ukraine, including the dynamics of interest rates for the main indicators of assets and liabilities. The article proposes to improve the legislative framework for banking business. To overcome the negative effects, a number of laws to protect the rights of creditors should soon be adopted. As it is emphasized in the article, in general there is a tendency to improve the situation in the banking sector. The real performance of state-owned banks points to the need to improve the corporate governance system of state banks. Therefore, the authors find it correct to sell minority packages of Oschadbank and Ukreximbank to the international financial institutions. In addition, today Ukrgasbank can be considered a potential bank with state participation for sale to a foreign investor.

Keywords: banks with state participation in capital, banks with Russian capital, banks with western capital, monitoring of banks' activities.

JEL classification: E22, E52, E58, G21, G28.

А. А. Дробязко

кандидат экономических наук, ведущий научный сотрудник отдела координации бюджетно-налоговой и денежно-кредитной политики НИФИ ГУНУ "Академия финансового управления", Киев, Украина

А. А. Любич

доктор экономических наук, профессор, заслуженный экономист Украины, заведующий отделом координации бюджетно-налоговой и денежно-кредитной политики НИФИ ГУНУ "Академия финансового управления", Киев, Украина

А. А. Свистун

начальник отдела по вопросам участия государства в капитализации банков Департамента финансовой политики Министерства финансов Украины, Киев, Украина

АНАЛИЗ РАЗВИТИЯ БАНКОВСКОГО БИЗНЕСА В УКРАИНЕ В ПЕРВОЙ ПОЛОВИНЕ 2017 ГОДА

Аннотация. После национализации в конце 2016 г. крупнейшего отечественного частного кредитно-финансового учреждения "Приватбанк" доля государственных банков в их системе в Украине по основным показателям превысила 50 %. В статье рассмотрено продвижение банковского бизнеса в первом полугодии 2017 г., проведено сравнение динамики развития банков с государственным капиталом и банков, входящих в российскую и западные материнские структуры. Особое внимание уделено контрольной группе с частным украинским капиталом. Проанализированы тенденции на банковском рынке Украины, включая динамику процентных ставок по основным показателям активов и пассивов, и отмечены изменения в сторону улучшения ситуации в отрасли. Показано, что драйверами развития этого рынка являются банки с участием государства в капитале. Представлены предложения по совершенствованию законодательной базы ведения банковского бизнеса.

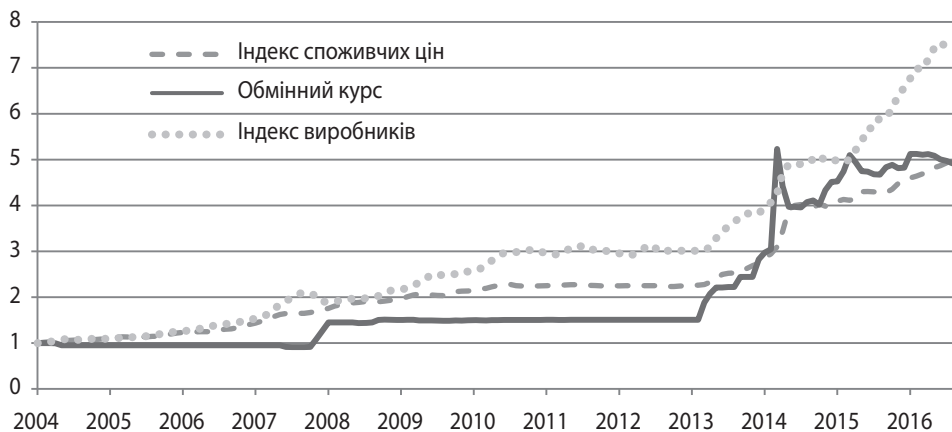
Ключевые слова: банки с участием государства в капитале, банки с российским капиталом, банки с западным капиталом, мониторинг деятельности банков.

В умовах стабілізації фінансових ринків у першій половині 2017 р. необхідно зосередитися на процесах у банківському секторі. Наприкінці 2016 р. відбулася непересічна подія – держава націоналізувала найбільшу банківську приватну монополію “Приватбанк”, узявши на себе колосальні борги як перед домогосподарствами, так і перед юридичними особами. Таким чином, Уряд України на сьогодні контролює понад 50 % банківського ринку та спроможний проводити зважену, послідовну політику, спрямовану на розвиток банківського сектору національної економіки.

На підтримку статутних фондів банків із державним капіталом за останнє десятиліття пішло понад 10 млрд дол. США, не враховуючи витрат на націоналізацію Приватбанку. Наростання останнім часом у балансах провідних державних банків обсягів негативно класифікованих активів зумовлює потребу в поліпшенні якості їх корпоративного управління. Глибока фінансово-економічна й грошова криза, яка значно посилилась у 2014–2016 рр. актуалізує питання застосування нових інструментів інституційного розвитку фінансової, банківської та грошової систем, здатних подолати негативні явища у функціонуванні відповідних ринків. У цьому контексті в статті розглядаються місце й роль банків із державним капіталом в українській економіці, їхня спроможність кредитувати її реальний сектор. Окрім того, на тлі збройного конфлікту на Сході країни істотно підвищується їхня роль як драйверів у кредитуванні економіки.

Аналізу стану банківської системи присвячено праці багатьох вітчизняних учених, таких як С. М. Аржевітін, О. І. Барановський, С. А. Буковинський, С. С. Гасанов, В. М. Геєць, О. В. Дзюблюк, Г. Т. Карчева, С. О. Кораблін, С. В. Міщенко, С. В. Науменкова, В. М. Опарін, Т. С. Смовженко, В. М. Федосов, Т. Є. Унковська [1–12]. Актуальні ідеї щодо розвитку національного ринку містяться в роботі члена Комісії з регулювання фінансових ринків Великобританії А. Тернера [13].

Сталий розвиток України не можливий без стабільної та потужної банківської системи, котра забезпечувала би порівняно дешевими фінансовими ресурсами домогосподарства й корпоративний бізнес. Макроекономічні процеси у 2016 р. дещо стабілізували катастрофічні наслідки подій 2015 р. Перша половина 2017 р. не надала впевненості в правильності обраної стратегії фінансового оздоровлення фінансової системи. За 2016-й індекс споживчих цін (ІСЦ) зріс на 12,4 %. За шість місяців 2017 р. ІСЦ дорівнює 7,7 % (у річному вимірі – 15,6 %), перевищуючи прогностні маяки інфляційного таргетування на цей рік. Обмінний курс національної валюти у 2016 р. підвищився з 24,0007 до 27,1909 грн за 1 дол. США (на 13,3 %), проте в першій половині 2017 р. знизився до 26,0989 грн за 1 дол. США (на 4 %). Нестабільність обмінного курсу гривні за останніх три роки вкрай негативно позначається на внутрішньому попиті й добробуті громадян (рис. 1). Втрачена довіра до

Примітка. За одиницю взято відповідні показники станом на 1 січня 1997 р.

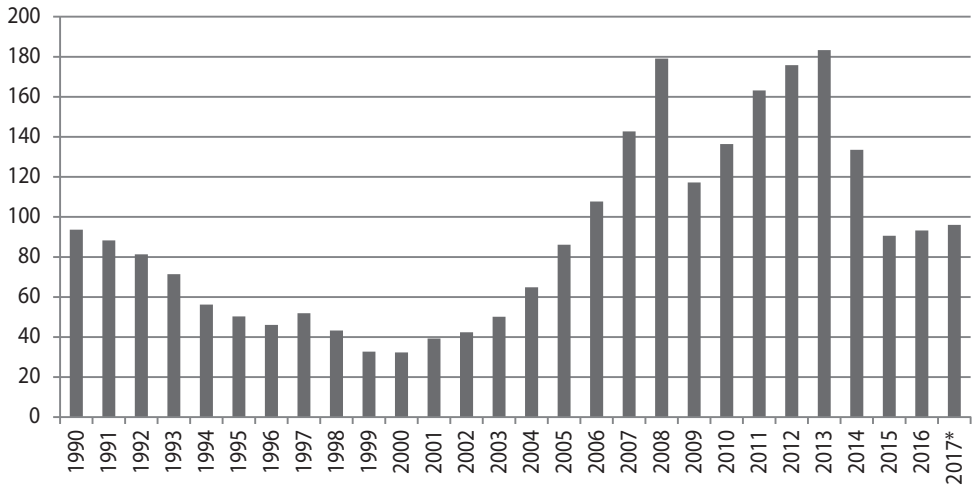
Рис. 1. Динаміка індексу споживчих цін (CPI), індексу цін товаровиробників (WPI) та обмінного курсу національної валюти (UAH/USD) в Україні у 2004–2016 рр. (на кінець року)

Складено за даними офіційного веб-сайту Національного банку України (URL: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=58038).

національних грошей, які не виконують одну зі своїх основних функцій – накопичення, та банкрутство протягом 2014–2017 рр. половини кредитно-фінансових установ підривають ресурсний потенціал банківської системи. Аналіз трендів ІСЦ і обмінного курсу гривні впродовж 12 років засвідчив однакове, п'ятикратне послаблення національної грошової одиниці, тимчасом як індекс цін товаровиробників, що спирається на економіку монополій, має більш ніж 7,4-кратний рівень. Отже, в Україні спостерігається не класична інфляція попиту, а структурно деформована інфляція витрат, тому класичні рецепти послаблення національної валюти задля збільшення експорту не спрацьовують.

Розглянемо динаміку ВВП України за офіційним курсом долара США протягом 1990–2017 рр. (рис. 2). У 2016 р. цей показник дорівнював трохи менше ніж 93,27 млрд дол. США. Для порівняння: ВВП Німеччини того року становив 3,467 трлн дол., Польщі – 0,470 трлн, Чехії – 0,193 трлн дол. [14].

На міжнародному ринку розподілу праці Україна представлена переважно сировинними товарами з низьким рівнем доданої вартості, такими як залізна руда, чорний метал, зерно. Остання хвиля девальвації дещо поліпшила структуру експорту/імпорту товарів і послуг, але це не мало вирішального впливу на макроекономічні й макрофінансові процеси. В основі девальваційних ризиків – інфляція не попиту, а витрат, оскільки для виготовлення, скажімо, металу необхідно імпортувати енергоносії, а для заготівлі зерна – засоби захисту рослин, якісний посівний матеріал і пальне. На жаль, у 2016 р. експортери України почали втрачати імпульс від попередньої девальвації обмінного курсу гривні та додатний баланс торгівлі товарами й

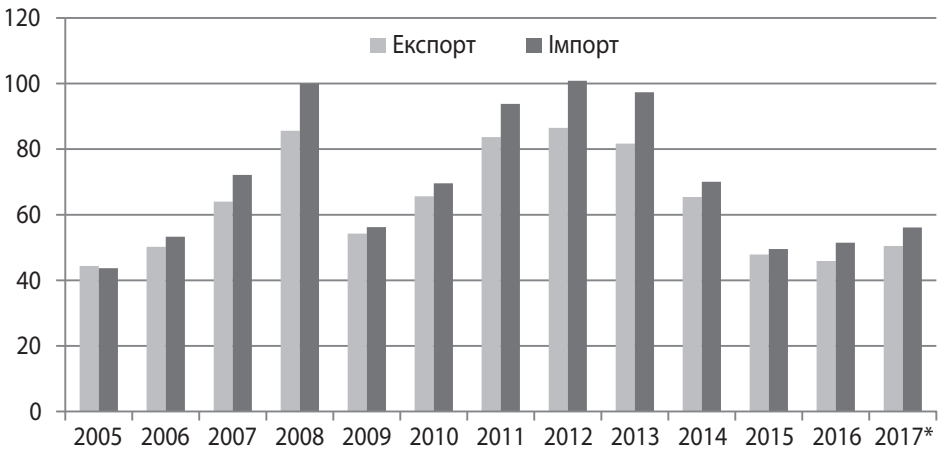

* Показник за 2017 р. прогнозний.

Рис. 2. Динаміка валового внутрішнього продукту України в 1990–2017 рр., млрд дол. США

Складено за даними Trading Economics (URL: <http://www.tradingeconomics.com/>).

послугами. Обсяги експорту та імпорту товарів і послуг за 2016 р. знизилися з 51,7 млрд дол. США до 45,9 млрд (рис. 3). Сумарно величина експорту й імпорту перевищує ВВП країни, отже, національна економіка є малою відкритою та залежить від цінової кон'юнктури вузької групи товарів на зовнішніх ринках. Відповідно, надходження до бюджету залежать від обсягу митних платежів, зайнятості персоналу, що обслуговує ці потоки, та нега-

* Дані за 2017 р. прогнозні.

Рис. 3. Динаміка експорту/імпорту товарів і послуг в Україні впродовж 2005–2017 рр., млрд дол. США

Складено за даними Міністерства фінансів України (URL: <http://www.minfin.gov.ua/>).

тивно впливають на дефіцит бюджету в разі падіння цін на світових товарних ринках. Брак бюджетних надходжень покривається за рахунок збільшення внутрішнього й зовнішнього боргу та, відповідно, незабезпеченою емісією національної валюти, що згубно позначається на обмінному курсі й ціновій стабільності.

Динаміка ресурсної бази банків від коштів фізичних осіб

У першій половині 2017 р. загалом по банківській системі обсяг коштів фізичних осіб за звітністю банків, що мають ліцензію НБУ, збільшився на 2,1 %. Якщо оцінювати події 2016 р. на найбільшому для банків ресурсному ринку, можна вважати, що ситуація в цілому стабілізувалась, адже є приріст коштів у гривні, проте відплив коштів у вільно конвертованій валюті триває. Проблеми, пов'язані з націоналізацією Приватбанку, були розв'язані не так болісно, як очікувалося, завдяки професіоналізму фахівців НБУ, Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, Міністерства фінансів України, нової команди менеджерів Приватбанку, оперативному прийняттю Верховною Радою України проекту закону про стовідсоткове гарантування вкладів у банках із державним капіталом тощо [15]. Як результат, частка вкладів фізичних осіб, розміщених у таких банках, збільшилася з 59,4 до 62,1 % (рис. 4).

Як бачимо, ресурсна база банків від коштів фізичних осіб станом на 1 липня 2017 р. (16,4 млрд дол. США) відповідає її рівню у 2006 р. Спостерігається тенденція збільшення частки коштів “до запитання” порівняно зі строковими. Тобто строкові депозити фізичних осіб становлять лише 11,4 млрд дол., що зменшує кредитні можливості банків. Головною проблемою ринку є відсутність довіри вкладників до регулятора й політики, котру він проводить, що супроводжується численними негативними відгуками у зв'язку зі скасуванням судами рішень НБУ щодо банків, виведених із ринку. Значні втрати вкладників, так званої групи 200+, які не отримують свої кошти в банках,

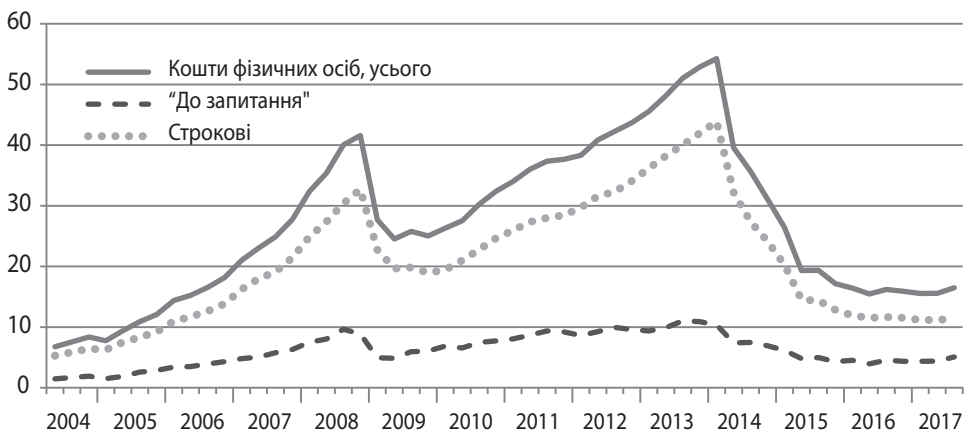

Рис. 4. Динаміка вкладів фізичних осіб у банківську систему України протягом 2004–2017 рр., млрд дол. США

Розраховано за даними Державної служби статистики України (URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>).

щодо котрих відкрито ліквідаційну процедуру вже третій рік, вказують на серйозні недоліки управління активами з боку Фонду гарантування вкладів фізичних осіб та незахищеність основного інвестора в країні як від шахрайства власників банків, так і від неефективності правоохоронної системи.

У 2017 р. поточні вклади в гривні нарешті почали збільшуватися порівняно з їх масштабним зменшенням у 2014 і 2015 рр., також стабілізувалася ситуація з темпами скорочення депозитів у іноземній валюті (табл. 1). Зазна-

Таблиця 1. Порівняльний аналіз обсягів і приросту коштів фізичних осіб у першій половині 2017 р. за основними групами (кластерами) банків, що формують ринок України

Банки	На 1 січня			На 1 липня			Темпи приросту, %
	Обсяг, млн грн	Місце	Частка, %	Обсяг, млн грн	Місце	Частка, %	
Загалом	421 572	–	100	430 259	–	100	2,1
Державні, всього	250 318	–	59,4	267 139	–	62,1	6,7
Укресімбанк	24 251	3	5,8	23 622	3	5,5	-2,6
Ощадбанк	68 583	2	16,3	74 067	2	17,2	8,0
Приватбанк	144 675	1	34,3	154 788	1	36,0	7,0
Родовід Банк	8	86	0	8	81	0	-0,2
Укргазбанк	12 801	8	3,0	14 653	6	3,4	14,5
Західні, всього	54 458	–	13,0	55 985	–	13,0	2,8
Райффайзен Банк Аваль	17 715	4	4,2	18 850	4	4,4	6,4
Кредобанк	3 770	19	0,9	4 335	17	1,0	15,0
Укрсиббанк	11 499	9	2,7	11 850	9	2,8	3,1
Правекс-Банк	1 486	28	0,4	1 348	28	0,3	-9,3
Креді Агріколь Банк	6 114	13	1,5	6 090	13	1,4	-0,4
ІНГ Банк Україна	19	80	0	20	76	0	3,3
ОТП Банк	9 260	10	2,2	9 087	10	2,1	-1,9
Сітібанк	5	87	0	9	80	0	76,9
Прокредит Банк	4 589	16	1,1	4 396	16	1,0	-4,2
Російські, всього	48 853	–	11,6	44 684	–	10,5	-8,5
Промінвестбанк	5 224	15	1,2	4 296	18	1,0	-17,8
Укрсоцбанк	14 845	6	3,5	14 419	7	3,4	-2,9
ВТБ Банк	4 452	18	1,1	3 384	19	0,8	-24,0
Ві Ес Банк (Фольксбанк)	456	47	0,1	339	47	0,1	-25,6
Альфа-Банк	15 243	5	3,6	15 484	5	3,6	1,6
Сбербанк Росії	7 984	11	1,9	6 252	12	1,5	-21,7
БМ Банк	649	39	0,2	509	40	0,1	-21,4
Приватні українські, всього	37 922	–	9,1	41 039	–	9,5	8,2
Таскомбанк	2 322	23	0,6	4 465	14	1,0	92,3
А-Банк	2 370	22	0,6	2 492	21	0,6	5,1
Південний	6 360	12	1,5	6 964	11	1,6	9,5
ПУМБ	14 511	7	3,4	14 160	8	3,3	-2,4
Мегабанк	2 642	20	0,6	2 798	20	0,7	5,9
Кредит Дніпро	4 457	17	1,1	4 417	15	1,0	-0,9
Восток	2 521	21	0,6	2 460	22	0,6	-2,4
Банк інвестицій та заощаджень	1 200	32	0,3	1 394	27	0,3	16,1
МІБ	1 538	27	0,4	1 890	24	0,4	22,8

Розраховано за даними Державної служби статистики України (URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>).

чене свідчить про те, що інвестори – фізичні особи ще не довіряють позитивним змінам у банківській системі, однак інших інструментів для інвестування обмаль.

Концентрація коштів фізичних осіб на 1 січня 2017 р. у перших трьох банках становила 58,7 % (всі з участю держави в капіталі), державних банках – 62,1 %. Лідерами за темпами залучення ресурсів від населення є державні Ощадбанк і Укргазбанк, а також приватний Таскомбанк.

У 2017 р. знизилися темпи інфляції на споживчому ринку та облікова ставка НБУ, що відповідним чином позначилося на процентній політиці провідних банків за короткостроковими депозитами фізичних осіб у гривнях, а також у доларах США та євро (рис. 5).

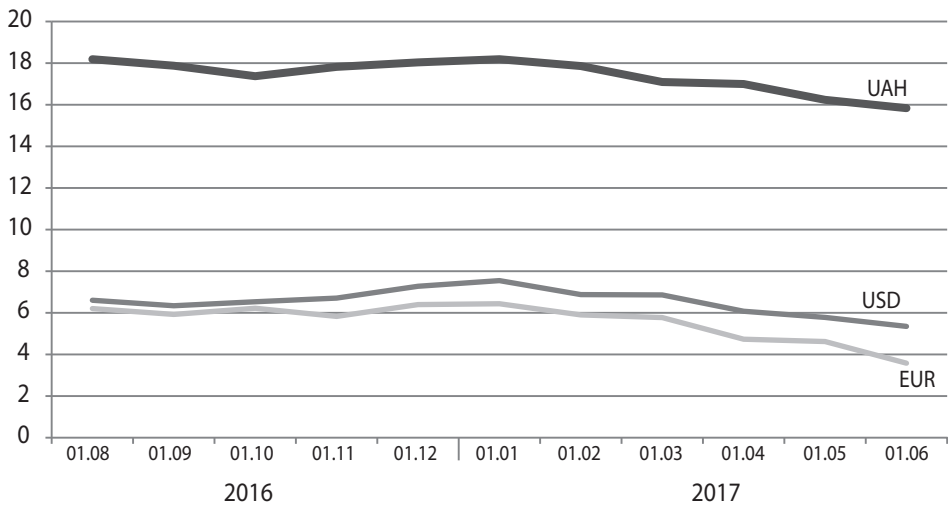

Рис. 5. Динаміка середньозваженої ціни залучення ресурсів фізичних осіб терміном на один рік і більше по банківській системі України у 2016–2017 рр., %

Розраховано за даними Державної служби статистики України (URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>).

Динаміка ресурсної бази банків від коштів юридичних осіб

Ресурсна база банків від коштів юридичних осіб станом на 1 липня 2017 р. (14,7 млрд дол. США) відповідає рівню II кв. 2006 р., із них 10,7 млрд дол. становлять кошти “до запитання”. Тобто бізнес переважно підтримує свої залишки в обсягах, які дають йому змогу проводити поточні операції, але не розглядає банки як інструмент накопичення інвестиційних ресурсів. Значний вплив коштів у 2014–2015 рр. пов’язаний не лише з військовою кризою, а й із діяльністю регулятора, котрий вивів із ринку більш ніж 90 банківських структур, що завдало збитків найбільш незахищеному сегменту – суб’єктам господарювання, особливо страховим компаніям і недержавним пенсійним фондам (рис. 6). Авторам не відомі випадки задоволення в процесі ліквідаційної процедури вимог сьомої черги, де перебуває заборгованість банків перед юридичними особами.

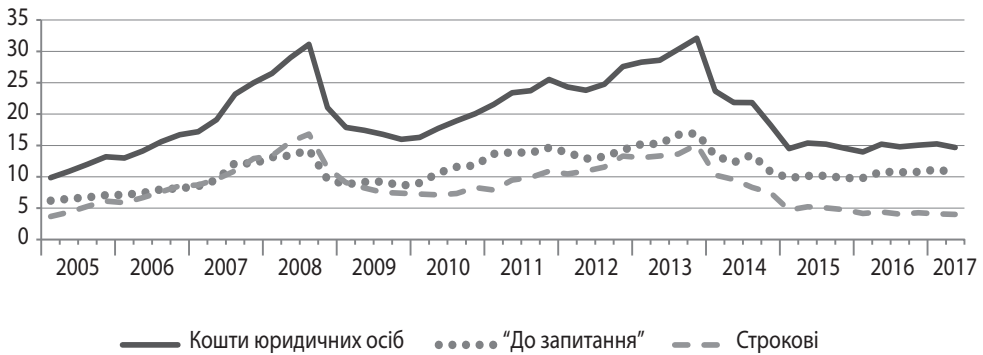

Рис. 6. Динаміка ресурсної бази банків від коштів юридичних осіб протягом 2005–2017 рр., млрд дол. США

Розраховано за даними Державної служби статистики України (URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>).

Для цього періоду характерне зменшення обсягу обігових коштів юридичних осіб, що перебувають у банківській системі. Водночас спостерігається тенденція зростання реального ВВП на 2,2 %.

На балансову динаміку коштів юридичних осіб, обігових коштів підприємств впливає зміцнення обмінного курсу гривні на 4 % з початку 2017 р. (табл. 2). Як бачимо, перших чотири місця посідають банки з участю держави в капіталі. Концентрація ресурсів у цьому сегменті банківського бізнесу є меншою. Частка залишків зростала в банків із західним капіталом. Масове закриття кореспондентських рахунків малим українським банкам у США зумовило перетікання поточних залишків у банки із західним капіталом, а постійні скандали й політичний тиск у відносинах із РФ – виведення суб'єктами господарювання своїх коштів з банків із російським капіталом. Концентрація коштів юридичних осіб на 1 липня 2017 р. у банках з участю держави в капіталі становить 45 %.

У першій половині 2017 р. ресурсну базу від коштів юридичних осіб відновив Приватбанк, де застосовується найбільш технологічна система розрахунків між суб'єктами малого бізнесу. Істотний приріст цього ресурсу спостерігався в зазначеному банку та Укргазбанку, котрі надають надійний захист від несподіваних рішень щодо введення тимчасових адміністрацій із боку регуляторів. Процентна ставка депозитів юридичних осіб мала тенденцію зменшення (рис. 7).

Динаміка рефінансування банків ресурсами НБУ

Одним із джерел підтримки ліквідності банків були ресурси Національного банку України як кредитора останньої інстанції в кризовий період. Упродовж останніх років його політика рефінансування банків зазнавала жорсткої критики, хоча це одна з основних функцій кредитора останньої інстанції. Саме фінансовий потік на рефінансування призвів до істотного збільшення попиту на долари та євро, а також девальвації обмінного курсу гривні у 2008 й 2014 рр. У 2016 і 2017 рр. НБУ послідовно зменшував забор-

Таблиця 2. Порівняльний аналіз обсягу та приросту коштів юридичних осіб за 2017 р. за основними групами (кластерами) банків, що формують ринок України

Банк	Станом на 1 січня			Станом на 1 липня			Темпи приросту, %
	Обсяг, млн грн	Місце	Частка, %	Обсяг, млн грн	Місце	Частка, %	
Загалом	412 289	–	100	382 739	–	100	-7,2
Державні, всього	191 056	–	46,3	172 544	–	45,0	-9,7
Укресімбанк	54 705	2	13,3	58 946	1	15,4	7,8
Ощадбанк	74 774	1	18,1	43 802	2	11,4	-41,4
Приватбанк	29 224	4	7,1	33 037	4	8,6	13,0
Родовід Банк	95	75	0	91	73	0	-3,5
Укргазбанк	32 258	3	7,8	36 668	3	9,6	13,7
Західні, всього	112 292	–	27,3	115 132	–	30,1	2,5
Райффайзен Банк Аваль	25 801	5	6,3	28 715	5	7,5	11,3
Кредобанк	4 104	18	1,0	4 666	17	1,2	13,7
Укрсиббанк	24 237	6	5,9	21 413	6	5,6	-11,6
Правекс-Банк	1 484	31	0,4	1 178	30	0,3	-20,6
Креді Агріколь Банк	17 899	8	4,3	17 583	9	4,6	-1,8
ІНГ Банк Україна	4 379	17	1,1	4 682	16	1,2	6,9
ОТП Банк	12 143	11	2,9	12 127	11	3,2	-0,1
Сітібанк	16 750	9	4,1	19 071	7	5,0	13,9
Прокредит Банк	5 495	14	1,3	5 698	13	1,5	3,7
Російські, всього	38 611	–	9,3	31 524	–	8,3	-18,4
Промінвестбанк	3 472	22	0,8	4 098	18	1,1	18,0
Укрсоцбанк	10 235	12	2,5	9 357	12	2,4	-8,6
ВТБ Банк	3 647	19	0,9	1 205	29	0,3	-67,0
Ві Ес Банк (Фольксбанк)	521	42	0,1	330	48	0,1	-36,7
Альфа-Банк	13 232	10	3,2	13 257	10	3,5	0,2
Сбербанк Росії	7 203	13	1,7	2 977	22	0,8	-58,7
БМ Банк	300	54	0,1	300	49	0,1	-0,1
Приватні українські, всього	43 923	–	10,8	43 814	–	11,4	-0,2
Таскомбанк	3 326	23	0,8	3 528	20	0,9	6,1
А-Банк	347	51	0,1	205	58	0,1	-41,0
Південний	5 293	15	1,3	5 264	14	1,4	-0,5
ПУМБ	18 138	7	4,4	18 007	8	4,7	-0,7
Мегабанк	3 583	20	0,9	3 092	21	0,8	-13,7
Кредит Дніпро	2 734	24	0,7	4 071	19	1,1	48,9
Восток	3 526	21	0,9	2 829	23	0,7	-19,8
Банк інвестицій та заощаджень	2 219	26	0,5	2 098	25	0,5	-5,4
МІБ	4 757	16	1,2	4 719	15	1,2	-0,8

Розраховано за даними Державної служби статистики України (URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>).

гованість банків у цьому сегменті, створюючи адміністративні стимули для погашення довгострокової заборгованості за кредитами рефінансування. Порушення строків розрахунків із регулятором закінчилося для окремих банків уведенням тимчасової адміністрації.

Загальна заборгованість банків перед НБУ скоротилася зі 105,1 млрд грн станом на 1 січня 2015 р. до 25,1 млрд грн на 1 липня 2017 р. Варто зауважити, що неповернення кредитів рефінансування регулятора та процентів за ними банками, щодо яких відкрито ліквідаційну процедуру та введено тимчасову адміністрацію, за оцінками спеціалістів перебуває на рівні 40–48 млрд

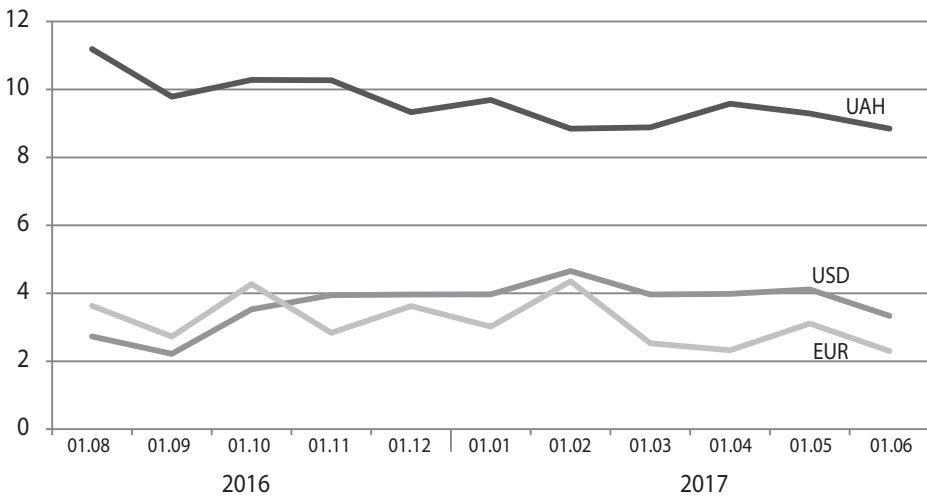

Рис. 7. Динаміка середньозваженої ціни залучення короткострокових ресурсів юридичних осіб терміном на 3–6 місяців по банківській системі України у 2016–2017 рр., %

Розраховано за даними Державної служби статистики України (URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>).

грн. За такими кредитами й заставами здійснюються тривалі судові провадження та процедури реалізації заставного майна. В цьому сенсі НБУ виконує не характерну для центральних банків роботу. І саме така негативно класифікована заборгованість є предметом перевірок із боку Генеральної прокуратури України. У 2017 р. НБУ як кредитор останньої інстанції послідовно реалізовував заходи зі скорочення заборгованості банків за кредитами рефінансування.

Динаміка кредитного портфеля фізичних осіб

Зростання ВВП у першій половині 2017 р. не спиралося на ресурсну підтримку вітчизняної банківської системи, хоча обсяги кредитування фізичних осіб збільшилися у державних банках і тих, що мають приватний український капітал. У 2015–2016 рр. обсяги заборгованості фізичних осіб перед банками зменшувалися як у гривнях, та і в іноземній валюті, переважно за рахунок банкрутства банків, котрі працювали в цьому сегменті ринку. Зазначене стосується таких банків, як “Надра” й “Дельта”, що були виведені з ринку у 2015 р., а також “Михайлівський”, “Траст”, “Платинум”. У 2017 р. активізувалися продукти, пов’язані з кредитуванням під заставу зарплатних проектів, та низка урядових програм, зокрема “Теплі кредити” (рис. 8).

У 2016 р. зменшення кредитного портфеля фізичних осіб тривало й у національній, й у вільно конвертованій валюті, проте з нижчою інтенсивністю. Всього за три роки портфель банків, що працюють у цьому сегменті ринку, скоротився на 43,5 млрд грн і майже на 4 млрд дол. США. Канал підтримки споживчого кредитування та автокредитування був помітно звужений,

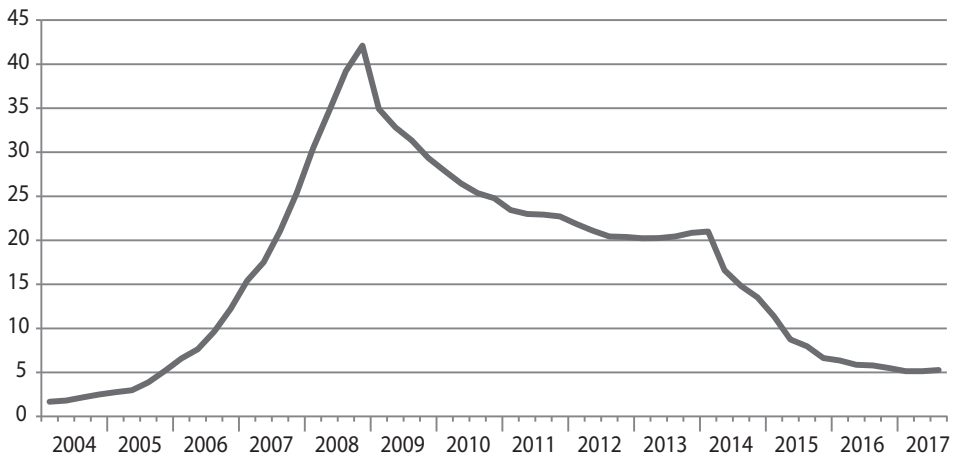

Рис. 8. Динаміка кредитного портфеля фізичних осіб упродовж 2004–2017 рр., млрд дол. США

Розраховано за даними Державної служби статистики України (URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>).

а іпотечне кредитування фізичних осіб – майже повністю припинене. Ця тенденція збереглася й у першій половині 2017 р.

Концентрація кредитів фізичним особам на 1 липня 2017 р. у перших трьох банків – Приватбанку, Укрсоцбанку, Райффайзен Банку Аваль – становила 49,7 %, державних банків – 35,9 %, 25,5 % із яких припадає на Приватбанк (табл. 3).

Найбільший кредитний портфель фізичних осіб належить Приватбанку, але за портфелем у вільно конвертованій валюті для фізичних осіб лідирують банки з іноземним капіталом із усіма накопиченими девальваційними проблемами щодо обслуговування запозичень. Якість обслуговування кредитного портфеля Укрсоцбанку фізичними особами та бездіяльність судової системи фактично спонукали італійських акціонерів прийняти рішення про вихід із вітчизняного ринку й передання свого українського активу групі “Альфа”.

Слід зазначити, що загальні показники кредитного портфеля фізичних осіб наближаються до рівня 2005 р. На ринку відсутні програми державної підтримки іпотечного кредитування. Нестабільна макрофінансова ситуація не сприяє відновленню програм банків на автокредитування. Розвиваються здебільшого продукти кредитування банками під зарплатні проекти та споживче кредитування. Поряд із тим, з огляду на юридичну практику, в банків відсутній стимул працювати в цьому сегменті. Навіть у разі приросту кредитного портфеля у гривні, в перерахунку за офіційним курсом долара та євро спостерігається його зменшення. Оскільки закон про конвертацію вкладів у іноземній валюті в гривневій для фізичних осіб так і не набрав чинності, банки з власної ініціативи, з чималими збитками для себе, запропонували клієнтам програми конвертації.

На сьогодні сума вкладів поступово знизилася з 26 млрд дол. США у 2010 р. до 3 млрд у 2017 р. Незадовільне обслуговування валютних кредитів

Таблиця 3. Порівняльний аналіз динаміки кредитного портфеля фізичних осіб за основними групами (кластерами) банків у 2017 р.

Банк	Станом на 1 січня			Станом на 1 липня			Темп ринку, %
	Обсяг, млн грн	Місце	Частка, %	Обсяг, млн грн	Місце	Частка, %	
Загалом	139 808	–	100	137 393	–	100	-1,7
Державні, всього	43 744	–	31,2	49 356	–	35,9	12,8
Укрексімбанк	1 290	20	0,9	1 262	18	0,9	-2,1
Ощадбанк	5 299	8	3,8	5 649	8	4,1	6,6
Приватбанк	29 568	1	21,1	35 079	1	25,5	18,6
Родовід Банк	2 813	11	2,0	2 708	12	2,0	-3,8
Укргазбанк	4 774	9	3,4	4 658	9	3,4	-2,4
Західні, всього	39 959	–	28,4	34 746	–	25,3	-15,0
Райффайзен Банк Аваль	16 143	3	11,5	13 572	3	9,9	-15,9
Кредобанк	2 584	13	1,8	3 084	10	2,2	19,4
Укрсиббанк	8 738	4	6,2	7 768	4	5,7	-11,1
Правекс-Банк	1 930	18	1,4	241	32	0,2	-87,5
Креді Агріколь Банк	2 336	15	1,7	2 700	13	2,0	15,6
ІНГ Банк Україна	58	45	0	54	44	0	-6,8
ОТП Банк	7 804	5	5,6	7 000	6	5,1	-10,3
Сітібанк	68	40	0	62	42	0	-8,8
Прокредит Банк	298	31	0,2	264	31	0,2	-11,3
Російські, всього	32 328	–	23,1	31 069	–	22,6	-3,9
Промінвестбанк	81	38	0,1	75	36	0,1	-7,3
Укрсоцбанк	20 803	2	14,9	19 708	2	14,3	-5,3
ВТБ Банк	1 020	22	0,7	599	23	0,4	-41,3
Ві Ес Банк (Фольксбанк)	1 288	21	0,9	1 088	19	0,8	-15,5
Альфа-Банк	6 619	7	4,7	7 424	5	5,4	12,2
Сбербанк Росії	1 937	17	1,4	1 629	16	1,2	-15,9
БМ Банк	580	25	0,4	546	24	0,4	-5,8
Приватні українські, всього	10 891	–	7,7	12 052	–	8,6	10,7
Таскомбанк	263	32	0,2	684	22	0,5	160,2
А-Банк	2 494	14	1,8	3 081	11	2,2	23,5
Південний	349	29	0,2	316	29	0,2	-9,3
ПУМБ	6 700	6	4,8	6 769	7	4,9	1,0
Мегабанк	705	24	0,5	751	20	0,5	6,6
Кредит Дніпро	333	30	0,2	387	28	0,3	16,2
Восток	24	56	0	28	54	0	19,1
Банк інвестицій та заощаджень	4	74	0	10	63	0	136,5
МІБ	20	58	0	25	55	0	26,2

Розраховано за даними Державної служби статистики України (URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>).

завдає більшої шкоди банкам із західним капіталом, котрі активно кредитували населення в іноземній валюті протягом 2005–2008 рр., аніж банкам з участю держави в капіталі. Розрахунки вказують на зниження якості обслуговування позичальниками кредитних портфелів фізичних осіб. Це стосується всіх державних банків і лідерів за кредитами, наданими таким особам. Про погіршення фінансових можливостей населення красномовно свідчить зростання позабанківського короткого кредитування через ломбарди й кредитні агенції, які працюють за межами нормативних вимог НБУ.

Хоча державні банки запропонували урядові програми на кредити енергозбереження, значного впливу на процеси кредитування у 2017 р. вони не мали. Стабілізація на фінансовому ринку сприяє зменшенню ставки запозичень для домогосподарств (рис. 9).

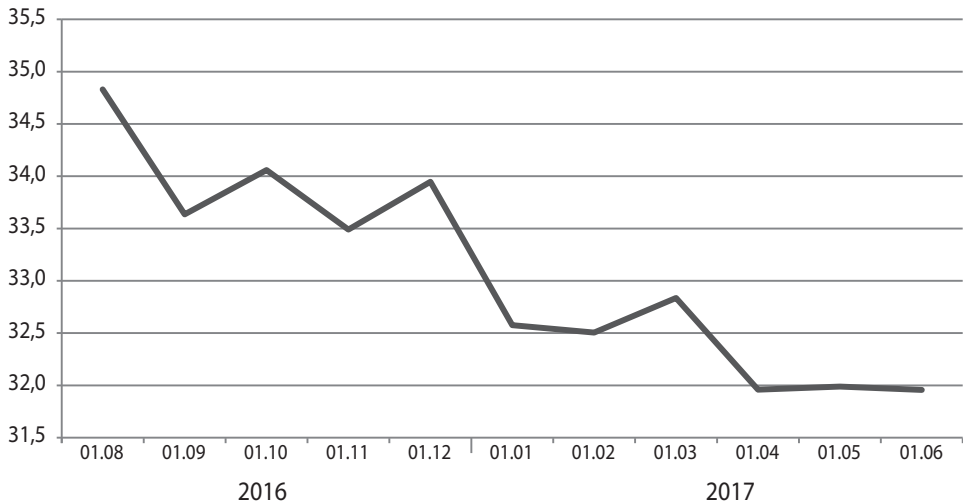

Рис. 9. Динаміка середньозваженої ставки короткострокових кредитів терміном на 3–6 місяців по банківській системі України у 2016–2017 рр., %

Розраховано за даними Державної служби статистики України (URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>).

Динаміка кредитного портфеля юридичних осіб

У цілому кредитний портфель юридичних осіб зменшується внаслідок девальваційних процесів, які автоматично підвищують балансову вартість його валютної складової. Найістотніший приріст кредитного портфеля юридичних осіб у 2017 р. характерний для Укргазбанку. Завдяки його зусиллям кредитний портфель банків з участю держави в капіталі збільшувався, а кредитні портфелі інших кластерів зменшувалися (рис. 10).

Утім, згортання кредитування в іноземній валюті за балансовими показниками нівелювало зростання кредитів юридичним особам у гривні. Переведення кредитного портфеля з доларового у гривневий зазвичай свідчить про те, що представники бізнесу відчують небезпеку девальвації обмінного курсу, а недостатньо ефективна робота з активами збанкрутілих банків – про те, що за “очищенням” відбуватиметься процес викупу позичальниками своїх старих зобов’язань із великим дисконтом.

В умовах слабкої судової системи у 2016–2017 рр. з’явилися ознаки свідомого банкрутства активів реальних власників із метою очищення перших від попередніх боргів через продаж у ліквідаційній процедурі. Крім того, кредитні портфелі банків з участю держави в капіталі зосереджені на кредитуванні природних монополій, котрі мають державних власників, утім, саме ці кредити обслуговуються незадовільно. Прийнятий у 2016 р. Закон

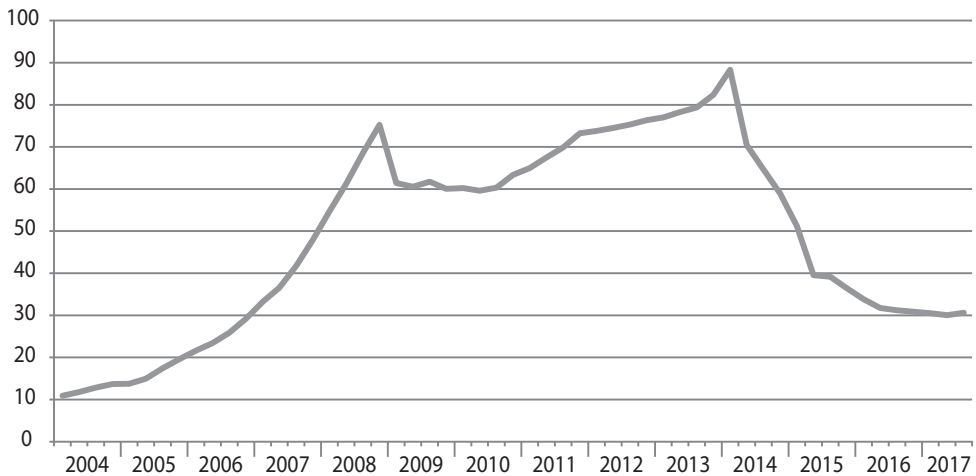

Рис. 10. Динаміка кредитного портфеля юридичних осіб упродовж 2004–2017 рр., млрд дол. США

Розраховано за даними Державної служби статистики України (URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>).

України “Про фінансову реструктуризацію” [16], який надає інструменти щодо реструктуризації кредитних портфелів за згодою банків і позичальників, не запрацював.

Концентрація кредитів юридичним особам на 1 липня 2017 р. у перших трьох банків (усі з державним капіталом) становила 48 %. Портфель державних банків у цьому секторі сягає 52,2 % (табл. 4).

Три найбільших портфелі перебувають на балансах державних банків. Реальна монетизація кредитного портфеля юридичних осіб знизилася за останніх вісім років із майже 90 млрд дол. США до 30 млрд. Обсяг кредитного портфеля банківської системи станом на 1 липня 2017 р. у доларовому еквіваленті відповідає його розміру на початку 2006 р.

При зменшенні у 2017 р. валютної складової кредитного портфеля юридичних осіб збільшується гривнева. Драйверами зростання виступають державні банки, котрі отримали ресурс від Уряду у вигляді внесків у їхні статутні капітали. Водночас ряд банків займався заміною валютних кредитів на гривневі, що відповідає очікуванням бізнесу щодо подальшої девальвації національної валюти. Статистичні дані свідчать про поступове погіршення якості активів у банківській системі загалом і провідних гравцях зокрема. Іноземні банки із західним капіталом мають запас ліквідності, але брати на себе додаткові кредитні ризики не поспішають. На нарадах і круглих столах представники західного бізнесу вказують на небанківські чинники низької кредитної активності. До них можна віднести слабкий захист прав кредиторів, незадовільну роботу виконавчої служби, непередбачуваність судових рішень. У цілому робоча процентна ставка має тенденцію до зниження (рис. 11).

Таблиця 4. Порівняльний аналіз динаміки кредитного портфеля юридичних осіб за основними групами (кластерами) банків у 2017 р.

Банк	Станом на 1 січня			Станом на 1 липня			Темп ринку, %
	Обсяг, млн грн	Місце	Частка, %	Обсяг, млн грн	Місце	Частка, %	
Загалом	828 151	–	100	799 049	–	100	-3,5
Державні, всього	400 965	–	48,4	418 248	–	52,2	4,3
Укресімбанк	96 626	3	11,7	94 676	3	11,8	-2,0
Ощадбанк	100 018	2	12,1	97 875	2	12,2	-2,1
Приватбанк	179 686	1	21,7	191 421	1	24,0	6,5
Родовід Банк	2 738	28	0,3	2 730	26	0,3	-0,3
Укргазбанк	21 896	10	2,6	31 546	7	3,9	44,1
Західні, всього	114 123	–	13,8	105 727	–	13,3	-7,4
Райффайзен Банк Аваль	33 991	6	4,1	31 849	6	4,0	-6,3
Кредобанк	3 686	25	0,4	4 283	24	0,5	16,2
Укрсиббанк	18 142	13	2,2	15 594	15	2,0	-14,0
Правекс-Банк	675	50	0,1	438	56	0,1	-35,2
Креді Агроколь Банк	16 625	14	2,0	16 099	13	2,0	-3,2
ІНГ Банк Україна	11 879	17	1,4	6 533	19	0,8	-45,0
ОТП Банк	16 362	15	2,0	15 736	14	2,0	-3,8
Сітібанк	4 705	23	0,6	4 641	22	0,6	-1,4
Прокредит Банк	8 056	18	1,0	10 554	17	1,3	31,0
Російські, всього	184 774	–	22,2	158 440	–	19,8	-14,3
Промінвестбанк	45 932	5	5,5	38 838	5	4,9	-15,4
Укрсоцбанк	19 972	11	2,4	16 518	12	2,1	-17,3
ВТБ Банк	33 183	7	4,0	25 111	8	3,1	-24,3
Ві Ес Банк (Фольксбанк)	1 299	36	0,2	1 121	33	0,1	-13,7
Альфа-Банк	25 889	9	3,1	24 365	9	3,0	-5,9
Сбербанк Росії	56 649	4	6,8	50 790	4	6,4	-10,3
БМ Банк	1 850	32	0,2	1 697	29	0,2	-8,3
Приватні українські, всього	70 580	–	8,7	67 719	–	8,5	-4,1
Таскомбанк	5 437	20	0,7	7 800	18	1,0	43,5
А-Банк	419	61	0,1	291	60	0	-30,5
Південний	14 584	16	1,8	15 137	16	1,9	3,8
ПУМБ	26 416	8	3,2	22 722	10	2,8	-14,0
Мегабанк	7 406	19	0,9	6 457	20	0,8	-12,8
Кредит Дніпро	4 731	22	0,6	4 494	23	0,6	-5,0
Восток	4 959	21	0,6	4 754	21	0,6	-4,1
Банк інвестицій та заощаджень	4 232	24	0,5	3 757	25	0,5	-11,2
МІБ	2 396	29	0,3	2 306	27	0,3	-3,8

Розраховано за даними Державної служби статистики України (URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>).

Слід зазначити, що велика частина ліквідних активів банківської системи великою мірою спрямовується на фінансування державного боргу. Виникає так званий ефект витіснення, й банки (особливо із західним капіталом) кредитують замість бізнесу державу, що за інших рівних умов призводить до скорочення інвестицій у реальний сектор та гальмує економічне зростання. Так, за статистичними даними в портфелі банків наразі перебуває

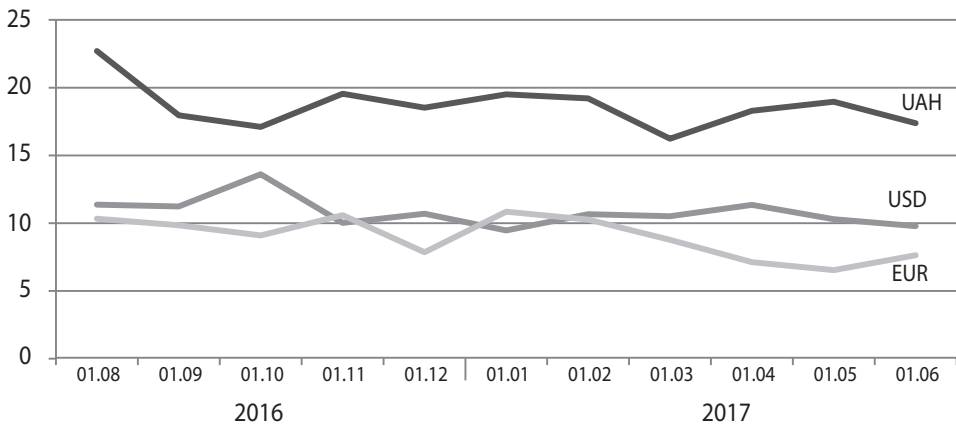

Рис. 11. Динаміка середньозваженої ставки короткострокових кредитів юридичних осіб терміном на 3–6 місяців по банківській системі України протягом 2016–2017 рр., %

Розраховано за даними Державної служби статистики України (URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>).

270 млрд грн ОВДП, а сума працюючих кредитів становить лише 366 млрд грн із 799 млрд грн сукупного банківського кредиту корпоративному сектору. Крім того, банки активно вкладають кошти в безризикові депозитні сертифікати НБУ (понад 53,4 млрд грн), що є ліквідним, двотижневим ресурсом, котрий у найкоротші строки можна вкласти в кредитування.

Останні вимоги міжнародних фінансових організацій щодо заходів із фінансового моніторингу зобов'язують власників запозичених у банківському секторі ресурсів розкривати структуру капіталу позичальника. Бізнес в Україні стрімко розподіляється на “білий”, який має доступ до порівняно дешевих банківських фінансових ресурсів, і “тіньовий” із відповідним банкінгом і обігом валютних коштів.

Підсумовуючі викладене, доходимо таких висновків:

1. Із націоналізацією Приватбанку під опосередкований контроль Міністерства фінансів України перейшла більша половина активів банківської системи й коштів населення. Це дає можливості зазначеному відомству проводити зважену фінансову політику, спрямовану, зокрема, на оптимізацію тарифної політики в банківському секторі.

2. Реальні результати роботи банків із державним капіталом вказують на необхідність удосконалення системи корпоративного управління державними банками. Тому пропозиція стосовно продажу міноритарних пакетів Ощадбанку та Укресімбанку, на наш погляд, є слушною. Крім того, на сьогодні Укргазбанк можна розглядати як претендента на продаж іноземному інвестору.

3. Стратегічно регуляторна політика НБУ повинна бути націлена на створення рівного конкурентного середовища в банківській сфері. Можна зрозуміти його вимоги до банків щодо збільшення капіталізації в якнайко-

ротші строки: НБУ намагається залучити в банківську галузь прямі інвестиції, в т. ч. від нерезидентів. Однак вимоги регулятора до капіталізації банків мають спиратися не на абсолютний показник статутного капіталу, а на адекватність регулятивного капіталу обсягам активних операцій. Банкам, котрі внаслідок девальвації протягом певного періоду не в змозі витримати темпи капіталізації, можна обмежити ліцензію (запропонувати набути регіонального статусу або відмовитися від валютних операцій) та не виводити їх з ринку, що призводить до збільшення витрат бюджетних коштів і фактичної конфіскації обігових коштів підприємств та вкладників.

4. Банківське конкурентне середовище є запорукою встановлення реальної ціни на гроші в країні та виваженої тарифної політики надання банківських послуг. Тому саме життя змушує регулятора докладати більших зусиль для демонополізації цього ринку в розрізі як банківських продуктів, так і регіонального домінування. Уряд України, що наразі контролює понад 50 % банківського ринку, спроможний проводити послідовну гармонізацію процентних ставок на депозитному й кредитному ринках, ринку залучень від ОВДП, а також сприяти розширенню обігу безготівкових розрахунків із метою поліпшення структури грошової маси.

5. У центрі уваги держави повинні перебувати досягнення сталого економічного розвитку, зміцнення інфраструктури та реалізація екологічних проектів. Вона має сприяти проведенню справедливої соціальної політики. Державним банкам слід активніше підтримувати експортерів щодо зміцнення позицій України в міжнародному розподілі праці. Створення кредитно-експортної агенції та її тісної взаємодії з Укрексімбанком варто врегулювати на законодавчому рівні.

6. Гривня втратила одну з основних функцій грошей – накопичення багатства. В Україні немає довгострокового національного інвестиційного ресурсу. Його джерелом могли б стати страхові резерви недержавних пенсійних фондів і страхових компаній. Проте для цього потрібно законодавчо забезпечити надійне накопичення й зберігання таких коштів. Нові законодавчі ініціативи щодо фонду гарантування вкладів фізичних осіб залишають поза увагою кошти, які можуть бути накопичені пенсійними фондами або компаніями зі страхування життя, вони мають таку саму природу, що й депозити. Необхідні нові законодавчі ініціативи щодо накопичення та зберігання зазначеного ресурсу, котрий на певному етапі розвитку міг би концентруватись у банках з участю держави в капіталі.

7. У сусідніх країнах, зокрема Польщі, кредитуванням малого й середнього бізнесу зазвичай займаються місцеві банки. Тому політику НБУ щодо зменшення кількості малих банків на ринку, незважаючи на якість їхніх активів, слід вважати хибною. Банки з іноземним капіталом, як правило, працюють із ТНК. У роздрібному бізнесі такі банки намагаються уникати курсового та макроекономічних ризиків. Значне падіння ВВП в Україні у 2014–2016 рр. пов'язане, зокрема, з втратою обігових коштів суб'єктами господар-

ської діяльності внаслідок непродуманої ліквідації великої кількості банків, котрим можна було просто обмежити ліцензію.

8. Потребують удосконалення методи оцінки якості кредитних вкладень. Серед інструментів, що допоможуть регулятору об'єктивніше визначити ризики якості кредитних вкладень та інсайдерського кредитування, – Єдиний реєстр великих позичальників. Після націоналізації Приватбанку до рук держави перейшло одне з найкращих бюро кредитних історій. Таке технологічне підґрунтя сприятиме точнішій ідентифікації бенефіціарів кредитних запозичень, а також якіснішому аналізу їхньої кредитної історії. Особлива увага в цьому реєстрі повинна приділятися вивченню неповернених кредитів у збанкрутілих банках. Варто створити запобіжники повернення в майбутньому на ринок нечесних гравців. Створення такого реєстру стане кроком до підвищення транспарентності банківського ринку, поступового повернення довіри вкладників.

9. Доцільно якнайшвидше прийняти комплекс законів щодо захисту прав кредиторів. Корупційне розкрадання ресурсів банків корпоративними позичальниками через недосконалі законодавство й судочинство фактично припинило інвестиційний потік ресурсів від нерезидентів. Від цього потерпає вся банківська система, а конфлікти з банками з іноземним капіталом погіршують і без того негативний міжнародний імідж України як вкрай корумпованої держави.

10. Кризові явища 2014–2016 рр. негативно впливають на стан вітчизняної фінансової системи: спостерігається не лише зменшення ресурсної бази банків, а й зниження довіри домогосподарств і корпорацій до національної валюти. У найкращому разі кошти вкладаються в місцеву нерухомість, у найгіршому – виводяться за кордон. Регулятори повинні повернути довіру суспільства до банків шляхом, наприклад, активізації ринку іпотечних позичальників, передбачивши механізми компенсації процентної ставки та страхування фізичних осіб від макроекономічних ризиків. Довіра будується на зрозумілих, конкретних діях, а не виконанні Урядом абстрактних вимог міжнародних кредиторів.

Список використаних джерел

1. Системна криза банківського сектору в Україні і стратегія її подолання : монографія / за ред. С. М. Аржевітіна, Т. Є. Унковської. Київ : КНЕУ, 2017. 182 с.
2. Стійкість фінансових ринків України та механізми її забезпечення / О. І. Барановський та ін. ; за ред. О. І. Барановського ; НАН України, Ін-т економіки та прогнозування. Київ, 2010. 492 с.
3. Банківська система України на шляху євроінтеграції : монографія / авт. кол. ; за ред. С. А. Буковинського ; НБУ, Центр наук. досліджень. Київ : УБС НБУ, 2015. 496 с.
4. Гасанов С. С., Любіч О. О., Бортніков Г. П. Діяльність банків за участю держави в капіталі у 2014 році : наук. вид. / ДННУ "Акад. фін. упр.". 2014. URL: http://www.ndfi.minfin.gov.ua/getfile.php?page_id=158&num=14.
5. Геєць В. М. 25 років трансформаційних змін. Що далі? *Економіка і прогнозування*. 2016. № 2. С. 7–24.
6. Банківська система України: становлення та розвиток в умовах глобалізації економічних процесів : монографія / за ред. О. В. Дзюблюка. Тернопіль : Вектор, 2012. 462 с.

7. Ефективність та конкурентоспроможність банківської системи України / за ред. Г. Т. Карчевої, Т. С. Смовженко. Київ : УБС НБУ, 2016. 278 с.

8. Кораблін С. О. Модель “відстаючого зростання”: економічні фактори та наслідки для України. *Економіка і прогнозування*. 2016. № 2. С. 74–85.

9. Кораблін С. О. Платіжний баланс України та ціни на сировину. *Виклики і ризики розгортання кризових процесів в Україні та напрями економічної політики їх запобігання* / за наук. ред. В. Юрчишина. Київ : Заповіт, 2017. С. 100–109.

10. Міщенко С. В. Економічна сутність процесу монетизації та його роль у забезпеченні розвитку економіки та стабільності фінансової системи. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Сер.: економіка*. 2015. № 10 (175). С. 40–45.

11. Науменкова С. В., Міщенко С. В. Розвиток фінансового сектору України в умовах формування нової фінансової архітектури : монографія. Київ : УБС НБУ, 2009. 384 с.

12. Опарін В. М. Фінансова інфраструктура України: стан, проблеми та перспективи розвитку / за ред. В. М. Опаріна, В. М. Федосова. Київ : КНЕУ, 2016. 659 с.

13. Turner A. Between Debt and Devil: money, credit, and fixing global financial crisis. *New Economic Thinking*. 2015. URL: <http://www.youtube.com/watch?v=AD2egqJiZk0>.

14. Таблица стран мира. 2016 год (территория, население, ВВП). URL: <https://seosait.com/state-world-2016-territory-population-gdp>.

15. Про внесення зміни до Закону України “Про банки і банківську діяльність” щодо гарантування державою вкладів фізичних осіб : проект закону № 5553 від 19.12.2016. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=5553&skl=9.

16. Про фінансову реструктуризацію : закон України від 14.06.2016 № 1414-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1414-19>.

References

1. Arzhevitin, S. M., Unkovs`ka, T. Ye. (Eds.). (2017). *Sy`stemna kry`za bankivs`koho sektoru v Ukraini i stratehiya yiyi podolannya* [Systemic crisis of the banking sector in Ukraine and the strategy to overcome it]. Ky`yiv: KNEU [in Ukrainian].

2. Baranovs`ky`j, O. I. (Ed.). (2010). *Stijkist` finansovy`kh ry`nkiv Ukrainy` ta mekhanizmy` yiyi zabezpechennya* [Stability of financial markets of Ukraine and mechanisms for its provision]. Ky`yiv: NAN Ukrainy`, Insty`tut ekonomiky` ta prohnozuvannya [in Ukrainian].

3. Bukovyns`ky`j, S. A. (Ed.). (2015). *Bankivs`ka sy`stema Ukrainy` na shlyakhu yevrointehraciyi* [Banking system of Ukraine on the way of European integration]. Ky`yiv: UBS NBU [in Ukrainian].

4. Gasanov, S. S., Lyubich, O. O. & Bortnikov, H. P. (2014). *Diyal`nist` bankiv za uchastyu derzhavy` v kapitali u 2014 roci* [Activities of banks with participation of the state in capital in 2014]. Ky`yiv: DNNU “Akademiya finansovoho upravlinnya”. Retrieved from http://www.ndfi.minfin.gov.ua/getfile.php?page_id=158&num=14 [in Ukrainian].

5. Heyec`, V. M. (2016). 25 rokiv transformacijny`kh zmin. Shho dali? [25 years of transformational change. What's next?]. *Економіка і прогнозування* [Economics and forecasting], 2, 7–24 [in Ukrainian].

6. Dzyublyuk, O. V. (Ed.). (2012). *Bankivs`ka sy`stema Ukrainy`: stanovlennya ta rozvy`tok v umovakh hlobalizaciyi ekonomichny`kh procesiv* [Banking system of Ukraine: formation and development in the conditions of globalization of economic processes]. Ternopil` : Vektor [in Ukrainian].

7. Karcheva, H. T., Smovzhenko, T. S. (2016). *Efekte`vnist` ta konkurentospromozhnist` bankivs`koyi sy`stemy` Ukrainy`* [Efficiency and competitiveness of the Ukrainian banking system]. Ky`yiv: UBS NBU [in Ukrainian].

8. Korablin, S. O. (2016). Model` “vidstayuchoho zrostannya”: ekonomichni faktory` ta naslidky` dlya Ukrainy` [The “lagging growth” model: economic factors and consequences for Ukraine]. *Економіка і прогнозування* [Economics and forecasting], 2, 74–85 [in Ukrainian].

9. Korablin, S. O. (2017). Platizhny`j balans Ukrainy` ta ciny` na sy`rovy`nu [Ukraine's balance of payments and raw material prices]. In V. Yurchy`shy`n (Ed.). *Vy`kly`ky` i ry`zy`ky` rozhortannya kry`zovy`kh procesiv v Ukraini ta napryamy` ekonomichnoyi polity`ky` yikh*

zapobihannya [Challenges and risks of deploying crisis processes in Ukraine and directions of economic policy of their prevention] (pp. 100–109). Ky'viv: Zapovit [in Ukrainian].

10. Mishhenko, S. V. (2015). Ekonomichna sutnist' procesu monetizatsiyi ta joho rol' u zabezpechenni rozvy'tku ekonomiky' ta stabil'nosti finansovoyi sy'stemy' [The economic essence of the process of monetization and its role in ensuring economic development and stability of the financial system]. *Visnyk Ky'yivs'koho nacional'noho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Ser.: ekonomika* [Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economics], 10 (175), 40–45 [in Ukrainian].

11. Naumenkova, S. V., Mishhenko, S. V. (2009). *Rozvy'tok finansovoho sektoru Ukrayiny' v umovakh formuvannya novoyi finansovoyi arkhitektury'* [Development of the financial sector of Ukraine in the conditions of the formation of a new financial architecture]. Ky'viv: UBS NBU [in Ukrainian].

12. Oparin, V. M., Fedosov, V. M. (Eds.). (2016). *Finansova infrastruktura Ukrayiny': stan, problemy' ta perspektyvy' rozvy'tku* [Financial infrastructure of Ukraine: state, problems and prospects of development]. Ky'viv: KNEU [in Ukrainian].

13. Turner, A. (2015). Between Debt and Devil: money, credit, and fixing global financial crisis. *New Economic Thinking*. Retrieved from <http://www.youtube.com/watch?v=AD2egqJiZk0>.

14. Tablica stran mira. 2016 god (territoriya, naselenie, VVP) [Table of countries of the world. 2016 (territory, population, GDP)]. (n. d.). Retrieved from <https://seosait.com/state-world-2016-territory-population-gdp> [in Russian].

15. Verkhovna Rada of Ukraine. (2016). *Pro vnesennya zminy' do Zakonu Ukrayiny' "Pro banky' i bankivs'ku diyal'nist'" shhodo harantuvannya derzhavoyu vkladiv fizy'chny'kh osib* [On making amendments to the Law of Ukraine "On Banks and Banking Activity" on guaranteeing state contributions to individuals] (*Draft Law No. 5553*, December 19). Retrieved from http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=5553&skl=9 [in Ukrainian].

16. Verkhovna Rada of Ukraine. (2016). *Pro finansovu restrukturyzatsiyu* [About financial restructuring] (*Act No. 1414-VIII*, June 14). Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1414-19> [in Ukrainian].